

שענשו הכתוב על כך שאומר אשד ציות אלה להפך צרות (ג):
קבה עוד שאלת עשרה בני אדם הסכימו למנות ברורים ולהחריט חרס (*) בלא הסכמת חציריהם שבעיר בענין המס ושלא מדעתם ובאותו המעמד בשעת המעשה היה אחד מהם עומד ולווח שאין מן הראוי להחריט ולמנות ברורים בלא הסכמת פורעי המס ולא שמעו לקולו הודיעני אם אותם שלא היו באותה צריה ובאותו חרס אם הם מושבעין או מוכרחין והראונו מה שכתבת בתשצבת שאלה ז"ל כן הדין לאנשי העיר שהסכימו וגורו גזירות ונדרו גדרים על אנשי עירם רשאין בכך והעובר על חרמם ועל גזירתם עובר הוא על החרס והאע"פ שלא היו תקנת אנשי העיר עס כיון שנעשה במעמד רובם או במעמד טובי העיר תלמידי חכמים שבהם השאר שלא היו עס חיצים כאלוהם שהיו עס ומכאן יראה לי שצריך מעמד רובם או מעמד טובי העיר ות"ח שבהם ות"ח אלו איני יודע אם ר"נך לומר שיודעים יותר מחציריהם או ת"ח אמיתים ואם אין עס ת"ח מה תהא עליהם :

תשובה אם המיעוט הסכימו ומנו ברורים ועשו הסכמות בלא דעות הרוב מסתברא שאין הסכמותיהם ותקנותיהם וציריתם כלום כל שלא הסכימו וקבלו הרוב שאין הרוב הולך אחר המיעוט ואפי' החרימו אין העובר על חרמם כעובר על החרס כיון שלא קבלו אותו הרוב כדאמר' בע"ז פרק אין מעמידין (דף ל"ז ע"א) (גמ') הפת והשמן אומר רב שמן בר אבא אומר רבי יוחנן יסבו רבותינו ונדקו על השמן ולא פשט איסורו ברוב ישראל וסמכו על דברי רשב"ג ועל דברי רבי אלעזר בר לודק שהיו אומרים אין גורוין גזירה על הגבור אלא יכולין רוב הגבור לעמוד בה ואמר רב אדא בר אבהו תאי קרא במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו אי איכא הגוי כולו וקא עבר עליה האי גברא אותי אתם קובעים ואי לא לא אלתא אפי' אררו במארה שהחרימו בארור אי איכא רוב גבור וקא עבר חד מינייהו הוא עובר וקובע אלהים ואי לא אין כאן ארור (ד) ומכאן לתקנות וגזירות שהגבור גורוין ומתקנין . ומ"מ אם אותם היחידים הם טובי העיר שהעמידו אותם הגבור עליהם על עניני הגבור מה שעשו עשוי לפי שהן כאפטורפין ופרנסים שהעמידו עליהם והם מסכימין מן הסתם ולא עשרה בלבד אלא אפי' ז' והס ז' טובי העיר האמורים במגילה פ' בני העיר וגרסי' בירושלמי (שם ה"ב) שלשה מבית הכנסת מבית הכנסת ז' מבני העיר כבני העיר מה אן קיימין אם כשקבלו עליהם אפי' אחד ואי כשלא קבלו עליהם אפי' כמה אלא כן אנו קיימין בסתם ופירושו ג' מבית הכנסת שעשו תקנה או מכרו מה שעשו עשוי כאילו עשו כל אנשי אותה בית הכנסת אבל אם עשו על כל בני עיר אחת אין עשוי שאין כחן גדול לעשות על כל בני העיר . אבל אם הם ז' כמנין רואי פני המלך כחן יפה להיות מה שעשו כאילו עשו כל בני העיר ושאלו מה אן קיימין אם כשקבלו עליהם בני הכנסת או בני העיר כל מה שיעשו להם מה הפרש יש בין ז' לב' ולא יהא אלא אחד אם קבלו כל בני העיר על כל מה שיעשה בענין זה אפי' אחד הרי הוא כמו שיעשו כולם ואם לא קבלו

(*) כוונת המחבר לא נאסרו עוד הפרטים כד"ה דמלכותא .

קב ששאלת מי שיש לו יין בעיר שכולה עובדי כוכבים והוא מתעסק במקום ההוא ויושב עס שנים או שלשה חדשים לתקופטים ועשה יינו עס במרחפו ומפתח צידו אם הוכשר אותו יין לשזיה כיון שפתח ציד ישראל או צריך חותם בחוק חותם :

תשובה אם ישראל ועובד כוכבים דרים בחצר אחת כגון שישראל לקח בית בחצרו של עובד כוכבים כל זמן שישראל דר עס אפי' חותם ואפילו מפתח א"ל שהעובד כוכבים ירא פן יבא הישראל ויתפס כגנב אבל מה שישראל הגב' לעירנו ומנות עס יינו ועובד כוכבים דר עס אפי' מפתח ציד ישראל אסור שהעובד כוכבים סוגר הדלת ואינו מתירא ולפיכך אסור עד שיהא מפתח וחותם ציד ישראל וכ"ש אם יש בו חותם בחוק חותם אבל אם הישראל עומד בחצרו בפני עצמו ואין העובד כוכבים דר עמו באותה חצר היין מותר אע"פ שאין צידו של ישראל אפי' מפתח לפי שאין חוששין שמה יבואו גנבים בביתו של ישראל כיון (ש"ש) [שאין] להם שום שייכות באותו בית וכן מצינו בבביתא סוף פ' רבי ישמעאל במסכת ע"ז (דס"א ע"א) ת"ר אחד הלוקח אחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומלאהו יין וישראל דר באותה חצר מותר ואע"פ שאין מפתח וחותם צידו בחצר מותר והוא שמתפתח וחותם צידו ולא נאמרו בשוכר או לוקח בית בחצרו של עובד כוכבים כמו שצינו באותה בביתא אבל בישאל העומד בביתו ובחצרו בפ"ע ואין עובד כוכבים עמו א"ל כלום (א) :

קב וששאלת מי שאשבע בנקיטת חפץ שלא ידבר עם זמן פ' אם יש הפרה לאותה שבועה אם לא :
 עם חצרו או שלא ישא ויתן עמו

תשובה כל נדר וכל שבועת איסור יש להם היתר ע"י יחיד מומחה או ע"י ג' הדיוטות היודעים לפתוח את הנדר ובלבד שימציאו לו פתח לנדרו וכמו שנוכר במקומו בנדרים ומקרא מלא דבר הכתוב כי ישבע שבועה לאסור איסור על נפשו לא יחל דברו ובא בפירושו הוא אינו מיחל אבל אחרים מיחלין לו ובגדרים (דכ"ג ע"ג) אמרי' רב כהנא איקלע לבי רב יוסף א"ל ליטעום מר מידי א"ל לא מרי כולה לא טעמנא א"ל לא מרי כולה לא טעימת ליה ולומר דכיון שאשבע במרי כולה לא מקלין להחיר לו שבועה חמורה כזו ואפי' אסיקנא אחר רבה אומר ר"ן נוקקין לאלהי ישראל וק"ל כוונתיה ואע"פ שמתקנת הגאונים ז"ל החמירו בכך כדברי רב יוסף אבל בנשבע בנקיטת חפץ שלא בהזכרת השם לא שמענו ונהגו עכשיו שבכל ענין נוקקין ודוקא כשאין השבועה ע"ד רבים אבל אם השבועה ע"ד רבים אין לו הפרה כדאיתא בניטין פרק השולח (דף ל"ז ע"א) (ב) :

קב עוד שאלת מי שנשבע לפרוע לחבירו כך וכך לזמן פלוני אם יכול לישאל על שבועתו שלא בפניו :

תשובה אי אפשר לישאל אלא בפניו וכדאמר' בנדרים (דף ס"ה ע"א) המודר הגאה מחבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו ומעשה נדקיה שלא כהוגן עשה ונדעת הראב"ד ז"ל אפי' בדיעבד אינו מותר והוא

לחיים
 רכ"ח ועי"ש עיין עוד לקמן סי' רל"א ע"ש : (ד) עיין במיוחדות סי' ר"פ ועיין למחן כב"י יו"ד סי' רכ"ח :
 עיין

רחמים
 (א) עיין בצור ובב"י יו"ד סי' קכ"ח : (ב) עיין מ"ש מרן כב"י יו"ד סי' רכ"ח ע"ש רבינו המחבר בתשובה : (ג) עיין ח"ג סימן שכ"ו ובתשובת מיוחדות סימן רמ"ח וסי' רמ"ט ובב"י יו"ד סי'

עליהם אפי' היו ו' ואפי' מאה כל שלא היו עם הרוב אינו כלום ופרקיין בסתם כלומר שהעמידם סתם לפקה על כל עיני האזור שאילו העמידום על דבר ידוע אפי' אחד נתי' אלא סתם על כל עיני ביה או בני העיר אין כחן יפה עד שיהיו עם ג' תאותה בית הכנסת או ו' מבני העיר לכל עיני בני העיר ומסיעין יש שנקנת בני העיר עושין תגאין בניהם ומסיעין על קתם כלומר מסיעין את מעשיהם מדין תורה ומתקנין ומטילין קנסות שלא מן הדין דתניא בפ"ק דבתרא (דף ח' ע"ג) רשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים לשכור פועלים ולהסיט על קתם אפי' לא עשו כן כל בני העיר אלא שהתנו ותקנו בניהם אשוי אומנות אחת כסוחרים בקצבים כספנים תגאם קיים אם אין עם אדם חשוב בתורה אבל אם יש עם אדם חשוב בתורה אין תגאם תגאי' אלא ח"כ הסכים עמהם אותו חשוב וכדאמר' בפ"ק דבתרא (סג) הנהו טבחי דאתנו בהדי הדדי דכל מאן דעביד ביומא דלאו דיליה לקרעיהו למשיכה אול' חד ועבר ביומא דחבריה וקרעו למשיכה אתא לקמיה דרבא ומייבניהו . אתיביה רב יימר בר שלמיא ולהסיט על קתן ולא אהדר ליה ולא מידי ימיר אמר רב פפא שפיר עבד דלא אהדר ליה ולא מידי ה"מ דליכא אדם חשוב אבל היכא דליכא אדם חשוב לאו כל כמיניה דאתנו ור' יוסף הלוי ו' מיגש פי' אדם חשוב ת"ח הממונה פרנס על האזור אע"ג דעביד בלא רשותא ¹²³⁴⁵⁶⁷ (ידיה) [ידיהו] תגאיה תגאה :

ולענין העשרה ברורים שאמרת שבררו הקהל לתבוע זכות הקהל ונשבעו בנקיטת חפץ ביד על דעת הקהל שיתבעו לכשיראו כולם או רובם שינהגו ביושר ובאמונה על קו האמת לפי דעתם ושלא יתפוסו כתבי הזכרונות של כל יחיד ויחיד אלא א"כ רוב העשרה אנשים הזכרים שצריך לגלות מי שיתקרו אחרי וימלאוהו עברין על שבועתו שיענישוהו לפי ראות עיניהם ונשתפקת אם רוב העשרה הסכימו לחקור ולענות לאחר מבני הקהל ומיעוטן מסרבין ואומרים שאין דעתם מסכמת לענות לאיש ההוא היש יכולת ביד הרוב לענות האיש ההוא ולא ¹²³⁴⁵⁶⁷ ישיגו בסירוב המיעוט ההוא אם לאו :

תשובה כל שציררו הקהל עשרה או פחות מבגאין או יתר מכאן כל שלא אמרו שילך אחר הרוב אינו כלום עד שסכימו כולם לדעת אחד ואפי' אמרו בפירוש שילך אחר הרוב אין הרוב יכול להסכים על דבר עד שיהיו כולם במעמד אחד ומתוך מעמדם יסכים הרוב דומיא דב"ד דאפי' סנהדרי גדולה אם ישנו ע' מהם לעלמס וחייבו או זכו אין דיניהן דין אלא א"כ היו ע"ל במעמד אחד ונושאין ונותנין בדבר כי שמה הא' יראה ראייה או יטעון טענה חזקה שיקבלו חבריו וישונו לדעת אחרת אבל כל שהיו במעמד ונשאו ונתנו בדבר הלכה כדברי הרוב (ג) :

ולפיכך עשרה ברורים אלו אם היו במעמדם ומתוך משאם ומתגם הסכימו הרוב שראוי לחקור בטל המיעוט במיעוטו ואפי' אותו המיעוט חייבין לתבוע זכות שהסכימו הרוב עליו וזה מפורש בלשון התקנה שההסכמה בזה שראוי לתבוע הלך אחר הרוב אבל אחר שהסכימו על החביעה אם לא הסכימו כולם על העונש שנשתפק לך אם ילך אחר הרוב לפי שנאמר בלשון סתם בתקנה ולא נתפרש בו אם ילך אחר הרוב גם בזה יראה שהעונש הולך אחר הרוב ולמזד סתום מן המפורש שהרי גלו דעתם הקהל שאין רוזים שיוכל האחד לבטל את הכל ועוד שאם אי אתה אומר כן מה הועילו בתקנתן שאמרו שההסכמה בראיית מה שצריך לתבוע ילך אחר הרוב עדיין יכול הא' לעכב בעונש ובמה שצריך ליתן ולהשיב אותו שהסכים הרוב לתבוע אותו ומלאכת הסכמת הרוב לבטלה ולעמל ולא להועיל ת"מ כבר אמרתי לך שאין שום הסכמה מהסכמותיהם הסכמה עד שאלא הסכמה מחוך משאם ומתגם של כל העשרה (ד) :

קבו ומה שאלת ב"מ בתקנה ומי שיתקרו אחרי וימלאוהו עברין על שבועתו אם לא ימלאוהו עברין ע"פ עדים כשרים אלא עפ"י אשה או קרובים או באמתלאות וע"פ תקוני הקהל או לא אומר אני כי בזה יש להסתפק מפני שאמרו ומלא עברין ולא אמרו ומלא חשוד ואין מלא עברין ע"פ אשה ולא ע"פ קרובים והאמתלאות ומ"מ אם יש תקירה לקהל על החשודין והעבריינין באיזה ענין יודע להם לפי תקנותיהם העבריינין

ומה שהוספת לשאלו בענין זה שאחד מהם עומד ולזוז ואומר טענות מוכרחיות שהן רוצין לעשות שלא כדין ואין חפצם לבא עמו לדין וגם הוא אינו רוצה בתקנתם ומזיז עמנו תכלל תקנתם והתירם ואע"פ שהחרימום עם צתם כל זה נצבאר לך מן התשובה שהשכתי לך שאילו היו רבים יכולים להסיט על בני העיר ומתדת דין התורה יכולין לקנוס ולעניש ולהחריים אם יש עם ת"ח חשוב תגאם קיים אבל אם הם מיעוט הקהל ואינם ממונין על האזור לפקה עסקיהן אם הרוב אין מסכימין בכך אינו כלום שאין הרוב עגרי אחר המיעוט (א) :

קבו שארת הסכימו הקהל לעשות תקנות ואסרו עליהן ואחד מן הקהל מיחה אם חייב היחיד לקבל עליו אותה הסכמה :

תשובה שורת הדין בהסכמת בני המדינה כל שהרוב מסכימין ומתקנין ומקבלין עליהם אין משגיחין לדברי היחיד שרוב כל העיר ועיר אלא יודיהם הם כב"ד הגדול אלא כל ישראל ואם גורו הם גורתם קיימת והעובר עונש יענש כדכתיב במתרה אתם נארים וגו' אלא שמתנג המוקמות שחוששין להתחמת היחידים לכתחילה ולא מן הדין אלא שנהגו סלסול בעלמאן אבל ת"מ אם ראו לגדור ולתקן ויש בתקנתם תועלת או גדר פרעה והיחידים באים לעכב אם אין האזור משגיחין בהם ומעמידין הדבר על קו הדין הרי זה דרך ישרה שיבור לו כל צבור ואזור (ב) :

רחמים לחיים
 (א) עיין בתשובות רבינו המחבר ח"ד סימן קפ"ה יע"ש ולקמן סי' רמ"ד וכבר רמזה מרן בב"י יו"ד סי' רכ"ח ועיין בתשובה לב שמח חח"מ סי' ה' ומ"ש עש"ר מו"ה הגדול כר"ו בס' תק"ל חח"מ ח"א סימן קס"ו יע"ש ובעיניו כחכתי בזה בתשובה במ"א ואכמ"ל :
 (ב) עיין בחשו' ה' בלאל סי' כ"ה ול"ה ובחשו' רבינו המחבר ח"א סי' תשס"ט ובחשו' המיוחסות סי' ר"פ וח"ד סי' קפ"א ור"ז כה"ל ח"מ סי' רל"ט בה"ט א"ח סי' . [וע' מש"ל בס' הקודם ומ"ש עיין

שלא כשי כשרי... ח' כ"ד ירד הוספל מחור כ' כדור. הוסיף נסתי... דמים חלו ונת דמים ולא שכתבו המחזור מלאו יומר ובעת המתיק...

ד שו"י [פ] כדור ד' הפועל שחרו באחר שחרתחלו... שמו' ד' מה עששהונוסר (י"ח) [י"ז] [פ] סוקים ספולתה...

מנשק כלום א' שירד מנגיל הטלון וסכר שנתנו אלל בפי' נ' טעם כ'... נדמק נ' טעם משמע רטי' לא מל' לאספנדורמו' כר"מ מכל' (נון) וכן...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

ד שו"י [פ] כדור ד' הפועל שחרו באחר שחרתחלו... שמו' ד' מה עששהונוסר (י"ח) [י"ז] [פ] סוקים ספולתה... שנתיה לעשות (פ"ל ס"י מ"ו) [ע"ז] (פ"ד) [פ] כין שדומלה...

מנשק כלום א' שירד מנגיל הטלון וסכר שנתנו אלל בפי' נ' טעם כ'... נדמק נ' טעם משמע רטי' לא מל' לאספנדורמו' כר"מ מכל' (נון) וכן...

הדין

לפי ד' שזה דיונין ואינו משכר בן חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה... כ"ד שנתנו יחד וגם כד חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה...

הדין

לפי ד' שזה דיונין ואינו משכר בן חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה... כ"ד שנתנו יחד וגם כד חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה...

הדין

לפי ד' שזה דיונין ואינו משכר בן חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה... כ"ד שנתנו יחד וגם כד חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה...

הדין

לפי ד' שזה דיונין ואינו משכר בן חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה... כ"ד שנתנו יחד וגם כד חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה...

הדין

לפי ד' שזה דיונין ואינו משכר בן חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה... כ"ד שנתנו יחד וגם כד חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה...

הדין

לפי ד' שזה דיונין ואינו משכר בן חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה... כ"ד שנתנו יחד וגם כד חלה ב' דיונין חלה ב' כד שנתנו יחד וגם כד חלה...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

כ"ס' כד יכא אסור להסיר עתמו מדקרי ככא סופל סכד יר' דומל... לא מיקרי עכד חלל סכרי וכל דלמינו' ליה ממנדי' היינו לענין קולא ובינו...

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

הדין

רק בא עכשו להכניס זכרונא דמתא, והנה כחז מהר"ק זש"ש קפ"ג דהעיר שייך לשר מדין דינא דמלכותא, והשובר מהשר ג"כ זוכה מן הדין, וא"כ השתא כשלא שבר זה הבא לגור, יש נכני העיר זכות צטור לעכב ע"י אחרים כדן בר מתא אחריתא הבא לעשות אומנות דידהו, אלא שהשר יש לו רשות להשכיר לדיוורין חדשים, ואז יש לו להחדש אותו הזכות של צני העיר, ולזה אין שום סכנה שלא יהיו צני העיר רשאין להשתדל אלא השר שלא ישכירו לדיוורין אחרים וכאלו שוכרים מהשר זכות זו שלא יוסיף עליהם דיוורין, ואף אם אינו מציעים זכות זו לעולם אלא מתחלה שלא להכניס לעיר אדם זה המשדל אלא עכשו לבוא לעיר אין איסור בדבר דשפיר הן מחזיקין צעירים בזכותן שלא להכניס אחרים להפסיד חיותן, וזה ממש כדן שנים מתעלמין לזכות במלואה, ושאר מוגעים שכתב מהר"ק היינו נמי כה"ג כגון שזה שהוא בעל האומנות של החדש מנקה מצני העיר שלא ישכירו דירה, ורשאי בעל האומנות להשתדל בזה, בין בצקשה ובין בממון, ואין מובן מה שתמה בביי עליו בזה, אבל נראה דב"י פ"י דבריו שמעכשו ע"י שר אחר שאינו אדון העיר רק מפחדו צטונשין של עולה, וזה ודאי אינו רשאי דנס בדבר הפקר רשאי להעבירו, אבל אינו רשאי להכותו, וכשם שאסור להכותו כך אסור להפחידו ע"י טכני"מ שילך מכאן ואם לא ילך יכנו, אף אם מבין בלבו שילך מפחד ולא יבוא לידי הכאה, ובצ"י הביא לשון מהר"ק ע"י שר או ע"י שום עונש, וזה מורה כפ"י ב"י אב"י לפנינו הגירסא ע"י שום מונע וצ"ה

אבל אבר מצואה דנפשי דאמרו ללא מלי מעכב, אפי' בכח דנפשי לא מלי מעכב, דכיון דעושה בשלו לא יתכן שיטכב על ידו אלא במעשה אלמות וזה אסור אפי' באינו נוגע בגופו אלא יקום באפי' שלא ינחמו לילך, וברו אינו רשאי להרבות דיוורין מפני שמרבה עליו הדרך או שאינו מניחו לישן ולריך בזה תנאי היתר, כש"כ שאין אדם רשאי לקום באפי' חברו באלמות, וכן אסור לקום באפי' בלקוחות הנכנסים לחנות חברו, במקום שהברו עושה בהיתר, ואינו ענין לדברי מהר"ק, ואם אהב אומר שמהר"ק מחיר לקום באפי' חברי באלמות כמו כן מותר לאחרון לקום באפי' ראשון שהרי מהר"ק אינו מופה כח הראשון מן האחרון, אלא דרבה מדמה בדבר לשנים שמחפזמין לזכות מן ההפקר ורשאי האחרון לסלק את הראשון, ונמצא מלאה בארץ חמס, אלא אין דברי מהר"ק רק בצאין שניכס לזכות זכות חדש מן הדין, זה בא לשכור מן השר או לשכור דירה במצוי ובמתא, וכן המבוי או בן העיר בא לשכור שלא ישאר מקום לאחר, וזכר אין איסור לראשון.

מן האומר נלמד דאחד מצני העיר שנתן עבודה לפועלים, ובלקס אחר זמן השכירות או חוץ הזמן מפני שהזרו הפועלים ואינם מתרלים בשכר שקל"ב עמבס, או שחזר צע"כ וקבל עליו דין ידו על החתונה, כללו של דבר שבלקס ברשות ע"פ דין התורה, אינם רשאים לעמוד בפני אחרים הנאים לעבוד אלא צע"כ, בין מחמת הפועלים שהם צני מתא כמותם ויש להם רשות להלך, ובין מחמת צע"כ שאינם רשאים לעכב את הנכנסים לביתו ואילו יד צ"ד תקופה חייבין צ"ד לגדור בפני עושי עולה ככל אשר תמצא ידם.

בלשון הרמ"א שהביא דברי מהר"ק. (ח) ואין דברי מהר"ק אלא דבר מתא אחריתא הרו"ה לבוא לדור עכשו, או בר מצואה אבר מצואה אחריתא,

בריך רחמנא דסייען

בהנל"כ ולאאע"י 1234567



ואירי על השבח כגון התמשים רובל שניתוסף בהחצרות שמסתבר שלכר"ע השבח לאמצע והוא האמת הנכון בירושלמי. זהו הנראה לע"ד ברור למעשה וה' יעזרנו שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה לעולם.

ידידה

משה פיינשטיין

סימן נח

1234567

בענין אגודת הפועלים שקורין יוניאן

כ"ח אייר תשי"א.

מע"כ ידידי הרב הגאון מהר"ר שמואל סובי
שטערן שליט"א.

הנה בדבר עצם אגודת הפועלים שקורין יוניאנס שעושין ביניהן תקנות וקביעות השכר ושלא יוכלו הבעלים לסלקם ושצריכים לעזור זה את זה בשביתות וכדומה מדברים שהוא לתועלתם. איני רואה בזה שום חשש איסור דהא אדרבה יותר מזה חזינן שרשאינן גם להתנות שיקנסו אף שהוא נגד הדין בכ"ב דף ח' שרשאינן להסיע על קיצתן ואף להזיקו כגון לקרוע למשכיה אך בזה בעינין היכא דאיכא אדם חשוב הסכם האדם חשוב אבל בדברים שאינם נגד הדין כגון לקבוע השכר ושיעורו וא"ז א"צ כלל הסכם החכם דהוא ככל עניני משא ומתן ושותפות בעלמא. ואף אם אין שייך קנינים בדיני תורה על תנאי שותפות כאלו. הוא רק לענין חזרה ואין שייך זה לענין איסורין דודאי רשאינן לעשות מקח וממכר ולהתנות תנאים גם כאלו שאין בהן גדר קנינים ואדרבה יש עליהם מצוה לקיים מה שהתנו מדין הן שלך צדק דהלכה כר' יוחנן בב"מ דף מ"ט בדברים שיש בהם משום מחוסרי אמנה. ואף לרב דפליג הוא רק שליכא איסור בזה מצד מחוסר אמנה אבל מעלה ומצוה ודאי יש בזה גם לדידיה דלא יפלוג שיש מעלה ומדת חסידות אף רק בגמר בלבו כהא דרב ספרא שע"ז נאמר הקרא ודובר אמת בלבבו ותניא זה בברייתא שלירא שמים הוא כמו אם היה קינה בקנין שאסור להחזירו בלא מעשר בכ"ב דף פ"ח. זה עדיפא ממדת חסידות בעלמא דהא ירא שמים אינו במדרגת חסיד לעשות במדת חסידות עיק בשבת דף ק"כ שתירץ ר' חסדא דהא דעושין עמו חשבון ואין רוצין לזכות מהפקירא הוא מדת חסידות שנו כאן והקשה רבא אם חסידים הם לא

יטלו אף שכרן מנדנד איסור שכר שבת ותירץ רבא דהכא בירא שמים עסקינן דלא ניתא ליה דליתחגי מאחרים מדין הפקר ובחנם נמי לא ניתא ליה דליטרח אם רשאי ליקח השכר עיי"ש בגמ' וברש"י וא"כ נמצא שמעלת דובר אמת בלבבו הוא עדיף ממדת חסידות שאף מי שהוא רק במדרגת ירא שמים נמי יש לו לקיים זה וא"כ כ"ש שיש לו לקיים מה שמכר בדברים.

ומה שאמר רב לר' כהנא שיכול לחזור ממכירת הכיתנא משום דדברים אין בהם משום מחוסרי אמנה צריך לומר כפרש"י שם דהוא רק באייקר שחוזר בו לפי שינוי השער עיי"ש. והטעם הוא משום דמפרש מחלוקת רב ור' יוחנן דרב סובר שמה שאמרה תורה שיהא הן שלך צדק הוא רק דין על האדם ולא נעשה שום דין על החפץ לומר שנעשה בו קנין להלוקח לענין שלא להיות מחוסרי אמנה ולכן כיון שנשתנה השער ואייקר ברשות המוכר אייקר ואינו כהאופן שאמר ההן שלו שעל היוקר שהשיג הרי לא אמר ההן לכן אין עליו איסור ור' יוחנן סובר דנעשה קנין בהחפץ לענין זה ונמצא שמה שאייקר ברשות הלוקח אייקר וממילא הוא מחוסר אמנה כשיחזור. ועיין בשט"מ בשם הריטב"א דפליג על רש"י וסובר דרב אפילו בחדא תרעא קאמר שאין בו משום מחוסרי אמנה. מ"מ ודאי גם לדידיה צריך לומר שגם לרב יש מעלה לקיים דבריו ומה שאמר לר' כהנא שיחזור הוא דוקא מחמת שאייקר כדפרש"י אך שסובר שאין לפרש כפרש"י שלרב ג"כ הוא מהקרא דהן צדק אך שמפרש דהוא רק בחדא תרעא. דאם היה מהקרא שמן התורה, סובר הריטב"א שודאי היה זה קנין זכות בהחפץ והיה לו לסבור דיש בהן משום מחוסרי אמנה אף בתרי תרעי כר' יוחנן לכן מפרש שלרב אינו מהקרא דהן צדק דהקרא הוא רק שלא ידבר אחת בפה ואחת בלב שבשעה שאמר ההן נתכוין רק לשקר ולא בנמלך לחזור אח"כ. ומה שיש מעלה שלא לחזור הוא מהקרא דודובר אמת בלבבו וכ"ש בדבריו ולכן הוא רק מעלה על האדם שיזוהר בזה ולא נעשה בזה קנין בהחפץ וממילא בתרי תרעי ליכא אף המעלה מטעם דלעיל. ופליג על רש"י רק בפירוש מחלוקתם ובפירוש דברי אביו אבל במה שהתיר לר' כהנא שודאי היה מקיים כל מה שירא שמים נזהר ולא היה יכול לחזור אף במה שגמר בלבו וכ"ש במה שגמר בדבריו. הוא רק משום שאייקר כדפרש"י ומטעם שבארתי.

עכ"פ לכו"ע שייך לעשות מרימ ולהתנות תנאים גם בדברים בעלמא ויש מעלה לכו"ע ולדינא דהלכה

משורת דברי חיים היא סי' ט"ז שבאיסור יש איטור דרבנן אם עובר על כתיבתו כמו בעובר על מבטא שפתינו, דהא איסור הוא שבועה כשאמר בלשון שבועה. ואלי הוא משום שלא הזכיר את השם ומשמע קצת מלשון הרמב"ם פ"ב משבועות ה"ז שדוקא כשהזכיר את השם הוי לשון איסור שבועה אף לאיסורא אף שבלשון שבועה ממש אסור גם בלא הזכיר את השם, וא"כ לדינא יש להחמיר כרש"י והראב"ד שם שלא מצרכי להזכיר השם אף בלשון איסור ואף מדאורייתא אסור בדין שבועה.

אך אולי כיון שמה שכתבו איסור ולא שבועה הוא משום שלא רצו לקבל עליהו בדין שבועה אלא איסור בעלמא אין זה שבועה, ודינא דגמ' הוא רק בנתכונן לשבועה אך אמר בלשון איסור אבל א"כ אין להיות כלום אף מדרבנן וצ"ע לדינא.

ולאסור שחיתתם מסתבר שאם יתרוצו הרבנים לבטל החוזה מכאן ולהבא לא נפסלו אף שעברו על שבועתם דמצד עבירת שבועה אין לפסול לשחיטה ובפרט שמורו היתרא וכאשר ידוע להרבנים שלכל העינים הם מוחזקים בכשרות. וראיה לזה ממש"כ הרמ"א יו"ד סי' א' סעי' י"א דאם נתבטל התקנה כל השוחטים בחזקת כשרות כמו בראשונה ומשמע אף אלו שעברו מתחלה התקנה שאו היו פסולין כדכתב המחבר מטעם דהוי כחשוד לאותו דבר כדאיתא בט"ז וש"ך, מ"מ אחר שנתבטלה התקנה כשרה שחיתתו ועיקר בחת"ס סי' י"ג, ולכן כיון שמשמע ממכתב כתר"ה שרצונו לבטל החחה משום שרואה שלא טוב לאסור עליהם דברים שאינם לצורך הכשרות ונוגע זה לפרנסתם וגם לשחרור נפשם שלא יפחדו מהבעה"ב תמיד, ודאי דבר נכון הוא שהרבנים ימחלו להם חוזה זה ויוכשרו לשחיטה.

ובענין איסור לזון לפני עש"ג פשוט שאסור אף שאין משפטיהם קשורים בשום דת כלל ואין שייך זה כלל לדינא דמלכותא דינא וח"ו לחלק בזה אך לכאן אין שייך זה כי הוא רק ענין שותפות וכלם בע"ז כדלעיל.

ידידו,

משה פיינשטיין

כר' יוחנן הוא גם מצוה לקיים ולרש"י גם לרב יש מצוה לקיים. וא"כ מסתבר שגם בדברים שלא שייך גררי קנינים גמי יש מעלה וגם מצוה לקיים מה שהתחייבו זה לזה, לא מבעיא לרב שגם בדבר ששייך גררי קנין הוא רק דין על האדם שזה שייך בכל דבר אלא אף לר' יוחנן למה שבארתי שסובר שוהא דין קנין בהחפץ לענין שיחשב מחוסר אמנה וא"כ לא שייך זה בדבר שאין בו גררי קנין כלל מ"מ ודאי יודה שגם דין על האדם יש שיהיה הן שלו צדק אך שסובר עוד יותר שנעשה גם דין בהחפץ.

וכיון שהם תנאי התחייבות זה לזה בשביל הצורך שיש לכל אחד בעצמו, פשוט שאף עם עכו"ם יכולים להשתתף דהא מותר בזמן הזה לישא וליתן עם העכו"ם וגם להשתתף ממש מותרין כדפסק הרמ"א אורח סי' קנ"ו עיי"ש ולא גרעי התחייבות אלו ואדרבה בהתחייבות אלו שאין שייך לבא לידי שבועה היה מותר אף לאבוה דשמאל שפסק המחבר שם כותיה אף בעכו"ם שבזמן הגמ', ואין נוגע לנו כלל מה שאין שליחות לעכו"ם דכי מחמת שאין שליחות לעכו"ם אינו יכול לשלחו רק שהקנין שיעשה העכו"ם לא יועיל עבור המשלח והכא הרי אין כאן עניני קנינים אף אם יש איזה קנין היה רק הדין שיכול לחזור בו אבל בשירצה לקיים מ"ט לא יוכל.

אבל ודאי לעשות דברים שלא כדיני התורה כגון להכות את אלו שיתרצו לעבוד כשהם יעשו שביתה סטרייק בלע"ז אסור לא רק ע"י העכו"ם אלא אף ע"י עצמם דעל הכאה גם בהסכם אדם חשוב מסתבר שאסור. ולשאר עניני קנסות באופן שיכולין להתנות כגון בליכא אדם חשוב או באיכא ובהסכמתו מסתבר שכיון שהוא לתועלת עצמן שישתתפו גם עם העכו"ם אין מקום לאסור, וגם אין להחשיב זה כהולך בערכאות כיון שהעכו"ם צריכין לעזור לו מדין בעל דבר ע"י ההתחייבות זה לזה כשותפים. ולכן כל מה שהאריך כתר"ה בדין איסור כריתת ברית ומדין שליחות לעכו"ם ומדין לא תתגדדו ומדין איסור לידון לפני עש"ג, אין צורך בזה כי הוא רק ענין משא ומתן ושותפות שלא שייך לכל ענינים אלו ופשוט שמתר.

אך אם היה כתוב כהחזוה שעשו הרבנים עם השוחטים שקבלו עליהם בשבועה שלא יעשו יוניאן ונכתב בלשון הוה הא היא שבועה אף בלא קראו בפיהם. ואם נכתב בלשון איסור גמי לכאורה הא איסור שהוציאו בלשון שבועה היא שבועה כדאיתא בשבועות דף כ'. ולא מובן לי מה שהביא כתר"ה

אוצר החכמה

סימן נט

בדבר פועלים אם מותרין שלא להניח לעבוד עד שיוסיפו להם שכירות וכדומה וכן במלמדים

ג' אהל תשי"ד.

מע"כ ידידי הנכבד מהר"ר יוסף הלוי עליאש שליט"א מנהל ישיבת בית יהודה ברעסדאית.

הנה בדבר עצם הדבר כשרוצים פועלים שיוסיפו להם שכירות או שרוצים לפעול דברים אחרים אם מותרים שלא לעבוד ולא להניח לשכור אחרים תחתיהם שקורין "סטרייק" שרוצה כתרה לידע דעתי להלכה בזה.

הנה הרא"ש כתב בב"ב דף ט' דבעלי אומנות יכולין להתנות ביניהן והם הנקראין בני העיר בענין מלאכה שלהם ואיפסק כן ברמב"ם פ"ד ממכירה ה"י ובטור וש"ע סוף סי' ר"א. וש"ש שתלוי ברובם דלכן אף שכתב הרמ"א והא דבני אומנות יכולין לתקן ביניהם תקנות היינו כולם ביחד. הא מסיק רק אבל שנים וגי' מהם לא מהני אלמא דכולם לאו דוקא אלא דהמעוט מהם אין יכולין ומסתבר דאף מחצה לא מהני דהוא כמו בבני העיר שצריך שיסכימו הרוב על תקנותיהם כדאיתא ביר"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ד וכן ברמ"א ח"מ סי' קס"ג סעי' א'. ולכן אלו היוניאנס שבמדינתנו יש להם מקור מדינא דהם בעלי אומנות אחת הם הרוב. ואף שצריך שידעו מזה כולם שיהיה הרוב מתוך כולם. הרי מכיון שידוע זה לכל שיש היוניאנס מסתבר שיש לדון שהוא כרוב מתוך כולם. אך אם הפועלים שביוניאנס הם רק ממעוט בעלי אומנותם אין תקנותיהן כולם אבל כרוב מקומות הם הרוב. מבצלי האומנות.

אח"ח 1234567

והיכא דאיכא אדם חשוב שלא מהני הוא דוקא אדם חשוב הממונה פרנס על הצבור לעיין בתקנות בני העיר ובכל צרכיהם ומפרש המ"מ זה בלשון הרמב"ם שם היא שכתב חכם חשוב לתקן מעשה המדינה ולהצליח דרכי יושביה עיי"ש וכן יש לפרש גם בלשון הטור שכתב לתקן ענינם ולכן אף שהש"ע נקט סתם אדם חשוב ממונה על הצבור נמי צריך לפרש שהוא ממונה לעיין בצרכי העיר לא רק להורות ולדרוש. וכן משמע מהמ"מ דהא בלשון הר"י מיגאש שהביא איכא רק כלשון הש"ע ומפרש זה בדע הרמב"ם אלמא דזה משמע לו מבי' הלשונות שכוונתם אצד דבעי שיהא ממונה על הצבור לתקן עניניהם

לטובתם ומסיק דבלא ממונה אפילו זולתו תנאם קיים עיי"ש. וא"כ בערים שבמדינה זו לא ממונה שום חכם על כך ולכן הוא כליכא אדם חשוב שתנאיהם ותקנותיהם קיימים. וכ"ש במדינתנו שיש להם רשות מהמשלה על זה.

ולכן מה שמחליטין שלא לעבוד עד שיוסיף להם וכדומה היא תקנה שיכולין לכופ את המעוט שלא הסכימו. אך אם יכולין גם שלא להניח לאחרים שלא נכנסו להיוניאנס שלא לעבוד במקומם יש לעיין דאף שכיון שהרוב הוא בהיוניאנס היה שייך שיתקנו גם על כל הפועלים שלא יעבדו ביומא דחבריה וכ"ש במקום דחבריה אבל מאחר שפועלי היוניאנס נתחלקו משאר הפועלים שאין משתדלין עבורם כלום אין שייך שיתקנו עליהם תקנות בשביל טובת פועלי היוניאנס כיון דגם מצד פועלי היוניאנס אין להם שייכות זה לזה. ואף שיש מקום לומר דבעצם כיון שפועלי היוניאנס הם הרוב שיש להם כח לתקן גם על המעוט הו' כל הפועלים בהכרח כמפועלי היוניאנס לכל הדברים וזה שאין משתדלין עבורם כמו בשביל פועלי היוניאנס הוא כעונש על שלא נכנסו בפועל ממש שרשאיין כמו להסיע על קיצתן וא"כ מה שתקנו שלא לעבוד אצל פלוני עד שיוסיף יכולין לכופ גם את האחרים שהם המעוט. מ"מ כיון שיש לומר שהוא כמו בהסכם מהיוניאנס שאלו שאין רוצים לא יהיו מהיוניאנס ולא יהיו שייכים להם וכן מסתבר יותר לא היה להם לגופן מצד קיום תקנתם. אבל מ"מ מסתבר י"ג ד"ה ופ"ו. ופ"ו מדין קא פסקת לחיותי ומדין מערופיא שנרמ"א ח"מ סי' קנ"ז סעי' ה' ובהרבה דברים יש גם ענין החזקות שנוהגין בישראל. וגם מצד שהסכימו כבר כל בני המדינה שהוא עולה גדולה למי שנשכר לעבוד במקומם. יש להם רשות ג"כ לכופן וכמו שהוא מעשים בכל יום במדינה הזאת.

ובדבר מלמדים אם רשאיין שלא ללמד בעצמן וגם לא להניח לאחרים ללמד כשאין משלמין להם בזמן או ששכרן מועט ורוצים שיוסיפו להם כפי הצריך להם. הנה כבר אמרתי דכיון שהתשלומין להם הוא רק דמי בטלה פירושו שמשלמין להם כדי שישבו בטל ממלאכה ומכיון שהן בטלין מחוייבין ממילא ללמד מדין התורה בחנם וא"כ אין שייך שלא ילמדו הא עכ"פ עתה הם בטלים ממלאכה ומחוייבין ללמד עם התלמידים. ורק שכיון שממה שמשלמין להם אין להם כדי צרכם רשאיין לילך לבקש מה להרויח וממילא יתבטלו אבל אי"כ אין יכולין למנוע לאחרים הרוצים ללמד עמהם

סימן ס

בענין מהפך בתורה בלא ידע

י"ט סיון תש"כ

מע"כ ידידי הר"ג מוה"ר אפרים דיקשטיין שליט"א.

הנה בדבר מה שאחד היה אצלך בדבר לשכר אותך ללמוד איזה שעות עם תלמידים אחדים בימי הקיץ ואתה חשבת שהוא צריך ליתן לך תשובה בדבר גמר השכירות והוא חשב שאתה צריך ליתן לו תשובה ולכן הלך ושכר את חברך ואתה טוען שחברך אסור להשכיר עצמו מדין מהפך בתורה וחברך טוען שלא ידע שאתה רצית להשתכר אף שידע שדבר עמך בזה אבל חשב מכיון שבא אחי"כ אצלו לשוכרו ודאי השבת לו שאינך רוצה. ושניכם רוצים לידע דעתי.

הנה בש"ע חו"מ סימן רל"ז לא החכר חלוק בין ידע השני שהראשון החזיר אחר הדבר לקנותה או להשכיר עצמו או לא ידע דסתמא נאמר הדין. משמע שאף בלא ידע יש עליו חיוב אם אינו רוצה להקרא רשע להחזיר ולמוכרו להראשון ולמסור השכירות להראשון. וכן מפורש בקידושין דף ג"ט שר' אבא לא הוה ידע דרב גידל הוה מהפך בהתיא ארעא ומ"מ א"ל ר' יצחק נפחא השתא נמי ניתבה ניהליה מר אלמא דאפילו בלא ידע אם לא יתבה לרב גידל היה נקרא רשע.

ואף שיש קצת להקשות אם היה אסור מדינא לר' אבא להחזיק הקרקע איך לא קבל המעות ונגרם ע"י זה שר' גידל לא נחית לה ולא נתקן כלום. דהא האיסור הוא כדי שתהיה השדה לר' גידל והרי כיון שר' גידל אינו רוצה במתנה ולא נחית לה היה לו לר' אבא כשכיל זה ליקח המעות אף שלא מסמנא מלתא. אלא משמע קצת דמדינא כיון שלא ידע לא היה מחוייב להחזירה לרב גידל אלא מצד מדת חסידות ולכן לא היה מחוייב כשכיל מדת חסידות לותר על מה שלא מסמנא מלתא דהא נחשב כהפסד. ומה שלא נחית לה כיון שאינו מחוייב להפסיד כשכיל זה אולי חשש שאם נחית לה לא יאמינו לו שלא ידע ויחשדוהו שעשה איסור. נראה דאינו כלום דמדת חסידות לא היה תובע ר' יצחק נפחא מר' אבא ולומר לו השתא נמי ניתבה ניהליה מר אלא משמע דמדינא הוא שאף בלא ידע הוי האיסור אם ישאר בהקרקע שהפך בה ר' גידל. ול"ד למה שאיתא בב"מ דף פ"ג בהנהו שקולאי דתברו

ואלו שלומדים מקרא עם הקטנים שרשאיין ליקח שכר נמי כיון שיש עכ"ט מעלה שלא ליקח שכר דלכן היו מקומות שלא נטלו שכר גם על המקרא עיין בגדרים דף ל"ז בר"ן וכן ברמב"ם פ"א מת"ת ה"ז ובש"ע יו"ד סי' רמ"ה סעי' ו' איתא היה מנהג בעיר שלוקח שכר עיר"ש לא מסתבר שיוכלו למנוע לאחרים מלעשות מצוה. דהוא כשימצאו מי שילמד בחנם רק ישלמו לו באופן שכר בטלה. וגם מסתבר כיון שבטול תינוקות של בית רבן הוא חטא גדול שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תשכ"ר. אף שרשאי ליטול שכר ולא לקבל עליו ללמד בחנם אף אם אין אחר שם ללמד אותם הוא רק משום שלא רק עליו לברו מוטל אלא על כל בני העיר אבל מאחר שכבר קבל עליו שעתה היה מוטל רק עליו וכשיבטל אותם נמצא שהוא המכטל. וחטא אסור לאדם לעשות כשכיל הרוחת ממון ויאסר ממילא גם הוא לילך לבקש אף פרנסה אחרת עד שיעמיד

אחר תחתינן. אמת"ח 1234567

וזהו מדינא אבל אם הוא באופן שאין להם כדי צורכן שלכן קשה לפנייהם ללמד בטוב עם התלמידים והאומדנא חזקה וברורה שאם לא ילמדו יום או יומים יועיל שהמתעסקים ישלמו בזמן ויוסיפו להם כדי צורכן או אולי יש מקום להתיר מהא דעת לעשות לה' הפרו תורתך כדי שזה יועיל שיוכלו ללמד אתם כהוגן כשלא יצטרכו לדאוג ולהטרד אמת"ח בחזרה אחרי עוד איזה פרנסה. אבל צריך ע"ז ישוב דעת גדול ולאמוד הדבר היטב בכל הפרטים ולכן צריך להתרחק מזה בכל האפשרי.

וממילא לפ"מ שבארתי אין חלוק במלמדים בין יש להם חווה או לא ואין חלוק בין התנו שיוכלו לבטל העת כשלא ישלמו להם בזמן ובין לא התנו. ולא בין לבטל לגמרי גם שלא להשגיח עלייהו ובין רק שלא ללמד אתם.

ולענין השכר לימים שלא למדו אם היה כדין מחמת שאמדו שיהיה תועלת והיה באופן שקשה לפנייהם ללמד ודאי צריך ליתן להם השכר. ואם היה באופן שהיה אסור להם שלא ללמד מסתבר מדינא שאין חייבין ליתן להם אבל מצד וארחות צדיקים שבסוף פ' האומנין צריך ליתן להם כי לא מטובה בטלי מעבודתה ללמד אלא מרוב צער ועוני וחשכו שיהיה תועלת מזה.

ידידו יברכה.

משה פיינשטיין

בעשיר וכמבואר בב"ח ח"מ סי' י"ב ובפתחי תשובה שם סק"ו, והוא הדין בציבור שאין עניות לציבור, וכאן כיון שנהוג להוסיף עובדים כפי ערך המדר כדי מחייתם, ודאי חייבין להוסיף לפנים משורת הדין, וממילא הציבור חייבין מדינא, כמו שהם עובדי ציבור, וגם מפורש ברמב"ם בהלכות שקלים (פ"ד ה"ז) שאפילו לא רצו חייבין לתת להם כדי צרכם הם ונשיהם ובני ביתם ע"ש, והטעם נראה שאם אין להם כדי מחייתם נמצאת נועל דלת לעובדי ציבור בקודש, ולכן אפילו אינם מבקשים אנו נותנים להם משכורת שתספיק להם ולבני ביתם וכ"ש כאן שרוצים ודורשים.

אמנם המנהלים טוענים שאין להם כסף, ומסכימים שחייבין רק שאין להם כסף להוסיף, וע"כ החובה לבוא לדין תורה לגדול בתורה, או בית דין ששניהם יקבלו עליהם פסק דינם, ועליהם רועי ישראל החובה להחליף מקצתם או כולם (כפי הצורך) כדי שמוסד תורני יביא כבוד לתורה, ויתנהגו עם פועלים כדין תורה, אבל לא ע"י שביתה שהוא הנהגת העכו"ם, ואצלם גם רופאים שובתים אף שמסכנים חיי אדם ונגד דין תורה, ואנו דעת תורה נקבל ובוזה ההצלחה בטוחה, ולא הסכמתי בשום אופן לשביתה אלא להניח הדבר להכרעת בית דין כהנ"ל ויקבלו [אוצר החכמה](#) בס"ד שלהם כפי הדין.

סימן תסב

שאלה: להעמיד בעל תשובה כמוכיה ודורש לרבים.

הרמב"ם פוסק בפ"ד דתשובה (ה"ב) "לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם שיהא מוכיה לרבים ומחזירן בתשובה" ומשמע מדבריו שלהתזיר העם בתשובה צריך דוקא ירא שמים מנעוריו, ולפ"ז אין להעמיד בעל תשובה, וכן לענין ש"ץ מביא הגר"א (נ"ג ס"ק ה) שאין להעמיד בקביעות לש"ץ אלא מי שעבר עבירה פעם אחת וחזור, אבל מי שעבר בקביעות והוא בעל תשובה אין להעמידו ע"ש, והדבר תמוה שהרי בעלי תשובה גדולים במעלתן מאד וכמבואר ברמב"ם פ"ז מתשובה (ה"ד) "ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה. איז

ברחמים ובושר. ושמעתי מפי כ"ק האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים זצ"ל שפירש שאברהם אבינו הלך להתפלל על סדום יחידי ולכן לא הלך בלילה, עיין חולין צא: ובתוס' שם, ותמה למה לא הלך בלילה ולקח אחר עמו, רק פירש שכתפלותיו לימד זכות על סדום, רק כל זה כלפי הקב"ה אבל לא רצה שאחר ישמע שמא יסבור האמת כמו הלימוד זכות וייכשל, ולכן הוכרח לילך יחידי וא"ש, ואמר שגם בזמננו אף שכלפי הקב"ה יש לו ללמד זכות עליהם, אבל בפני אנשים צריך לפרסם האמת שהם מהרסים ומחריבים וחייבין להתרחק מהם כדי שלא ילמדו מהם.

ומרגלא בפומיה דמרן הגר"ז זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) כשאחד חולה במחלה מדבקת כולם מתרחקים ולא שואלים אם הוא אשם בכך או לא, וכן מי שנדבק בדיעות כזביות אף שאינו אשם, מינות מושך וחייבין להתרחק ממנו.

סימן תסא

שאלה: מורים של לימודי קודש רצונם לשבות על שמשכורתם דלה מאד.

בבית ספר חרדי אחד טוענים המורים שמקפחים אותם, ומצד יוקר המחיה עולה הרבה ומשכורתם דלה, וכבר ביקשו כמה פעמים העלאה במשכורת וענו להם שאין כסף, ולכן שואלים אם מותר להם לשבות, שלדעתם זה יגרום להנהלה להכין דחיפות הענין וידחקו להעלות להם שכרם.

הנה משנה מפורשת שנינו ריש פ"ו דב"מ בדבר האבד אין הפועל יכול לחזור בו, ומבואר ברמ"א (של"ג סעיף ה) שמלמד הוי דבר האבד ואינו יכול לחזור בו, והואיל ולא התנו לשלם כפי המדר רק לטענתם מגיע להם כן אסור להם לשבות, אלא יוכלו לקרוא את ההנהלה לדין תורה, אבל לא לשבות ולבטל ח"ו ילדים מתורה, וזהו בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמיה, ובתשובות הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל (ח"ב סימן ע"א) העלה שאסור למורים לשבות ואפילו מורה ללימודי חול, כיון שאם שובתים הילדים יתבטלו ויסתובבו ברחובות יש בכך קלקול גדול והפסד רוחני דלא הדר, ולזה אין להם זכות שביתה.

והאמת שציבור חייבין מדינא להשמע לדרישת המורים דכופיז על לפנים משורת הדין